

ЦІВАТИЙ В.Г.,
Перший проректор з
науково-педагогічної
та навчальної роботи
Дипломатичної академії
України при МЗС України,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри диплома-
тичної та консульської
служби, Заслужений
працівник освіти України

МАРТИНЮК В.Л.,
аташе з культурно-
гуманітарних питань,
ЗМІ Посольства України в
Державі Кувейт

ТОЛКАЧ В.С.,
кандидат геолого-
мінералогічних наук,
Надзвичайний і
Повноважний Посол
України в Державі Кувейт

УДК 94:327

ПРАВЛЯЧА ДИНАСТІЯ ДЕРЖАВИ КУВЕЙТ У НИНІШНІХ ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ

У статті проведено аналіз ролі правлячої династії Ас-Сабахів в історії розвитку державотворчих традицій у Кувейті, її вплив на перебіг політичних процесів та соціальний розвиток в еміраті. Особливу увагу приділено питанню взаємовідносин між основними родинними гілками, перспективам подальшого перебування монаршої сім'ї на владній верхівці країни.

Ключові слова: Ас-Сабах, правляча еліта, Кувейт, конфлікт.

Масштабні зміни, які відбуваються протягом останніх років у соціально-політичній та безпековій ситуації в регіоні Близького Сходу та Північної Африки під загальним визначенням «арабська весна», обумовили необхідність під новим кутом зору проаналізувати роль, яку на сьогоднішній день відіграють правлячі еліти в країнах арабського світу.

Традиційне для регіону домінування, як правило, авторитарних правлячих режимів призвело до розгортання хвилі громадянського невдоволення, серії масових вуличних протестів, революцій та внутрішніх збройних конфліктів, в результаті яких були усунені від влади керівники Єгипту (Хосні Мубарак), Тунісу (Зін бен Алі), Лівії (Муаммар Каддафі).

За оцінками більшості дослідників¹, помітного впливу так званої «арабської весни» зазнали також поточні політично-суспільні процеси в Державі Кувейт, незважаючи на високий рівень життя та соціальних гарантій її населення, відносно задовільний стан свободи слова та забезпечення базових прав людини

в цій країні. В еміраті відбулися багатотисячні демонстрації місцевих опозиційно налаштованих груп, здійснено низку урядових перестановок, тричі були проведені позачергові парламентські вибори.

У цьому зв'язку, з огляду на перебіг останніх подій в еміраті, виникає доцільність більш детального аналізу нинішнього становища, зокрема, історичного та сучасного значення правлячої родини Ас-Сабахів, яка традиційно відіграє ключову роль в політичному і громадському житті Кувейту. У цьому контексті важливим видається специфіка взаємовідносин родини з кувейтським суспільством, особливості взаємин між її членами. Визначені чинники певною мірою позначаються не лише на перспективах подальшого перебування Ас-Сабахів при владі, але й шляху, яким розвиватиметься Кувейт у ближчій та середньостроковій перспективі.

Аналізуючи місце монаршої родини Ас-Сабахів серед політичної еліти емірату, слід погодитися з твердженням Дж.Сарторі щодо неоднозначності самого поняття політичної еліти, оскільки в дослідницькій практиці використовуються різноманітні визначення цієї дефініції, поруч із використанням одного визначення для різноманітних понять². Однак не виникає сумнівів, що правляча династія залишається стрижнем політичної системи Кувейту.

Спираючись на загальноприйняте визначення, Держава Кувейт є конституційною дуалістичною монархією, оскільки в еміраті діє Конституція та парламент, без участі якого не можуть ухвалюватися закони. Однак уряд (Кабінет міністрів) призначається монархом і відповідає тільки перед ним, а не перед парламентом³. Фактично в такій монархії, в результаті впливу історично-суспільних традицій, ролі особистості глави держави, а також інших, у тому числі релігійних, чинників, влада керівника може бути більшою, ніж визначено Основним законом⁴.

Водночас, ряд дослідників визначають політичній устрій держави Кувейт як спадковий емірат, передача влади в якому відбувається між нащадками покійного шейха Мубарака Ас-Сабаха. Однак більшість погоджується з думкою, що система управління в Кувейті демократична, при якій суверенітет належить народу – джерелу влади. Законодавча влада, відповідно до Конституції, розподілена між Національною Асамблеєю та еміром. Виконавча влада, у відповідності з Конституцією,

належить еміру та Кабінету Міністрів. Судова влада передана судам, які здійснюють її від імені еміра керуючись Конституцією⁵.

Незважаючи на те, що Кувейт (разом з Бахрейном) – держава Перської затоки, в якій діє парламент, наділений найбільшими в регіоні правами, твердження, що в цих країнах «процес розпаду традиційних суспільних і політичних систем пішов значно далі у порівнянні з іншими державами Аравійського півострова»⁶, видається перебільшенням. Попри присутність представницького законодавчого органу влади, інститути виконавчої гілки, яка повністю контролюється правлячою родиною, залишаються досить міцними, а існуючі правила системи контролю залишають за еміром право розпуску вищого законодавчого органу та повторного призначення попереднього складу уряду⁷.

Відповідно до чинного законодавства Держави Кувейт⁸, діяльність політичних партій заборонена, однак існуючі релігійні, громадські та молодіжні рухи останнім часом все частіше висувають політичні вимоги і фактично виконують роль політичних структур⁹.

Таким чином, на сьогоднішній день соціально-політична структура та характер родинно-племінних відносин, притаманні для громадського суспільства Аравійського півострова; політика балансування між представниками різних релігійно-конфесійних та соціальних груп (шиїтами та сунітами; міським та кочівним «бедуїнським» населенням; місцевими впливовими сім'ями та племенами); історично-географічні та торговельно-економічні умови існування кувейтського народу; збереження постійних безпекових викликів з боку іноземних держав; поєднання досвіду існування різних моделей правління на території емірату (османська, британська) та в сусідніх країнах призвели в результаті до формування особливої форми державного устрою в Державі Кувейт, яка досить успішно реалізовується, щонайменше, з часу проголошення незалежності емірату в 1961 р.

Історичними передумовами створення Держави Кувейт стало переселення в першій половині 18-го ст. родини Ас-Сабахів разом з окремими сім'ями роду Утейба великого племінного союзу Анейза з центральної частини Аравійського півострова (Неджд) на узбережжя Перської затоки, де попередньо було засноване поселення Ель-Кувейт. Тамтешні жителі обрали представника сім'ї Ас-Сабахів своїм правителем і уклали з ним договір

про взаємні зобов'язання – «мубая'а», який наразі трансформувався в конституційну присягу, що приймається місцевими емірами при вступі на керівну посаду¹⁰.

Конституцією Держави Кувейт передбачено, що перед передачею влади емір на спеціальному засіданні Національної Асамблеї приймає таку присягу: «Я присягаюся перед Всемогутнім Богом поважати Конституцію і закони держави, захищати свободу, інтереси і власність людей, охороняти незалежність і територіальну цілісність країни»¹¹.

Це дає підстави стверджувати, що форма правління в Кувейті заснована на принципах демократії, а перебування при владі представників правлячої династії Ас-Сабахів є головним фактором визнання легітимності самого емірату. Основною відмінністю від сусідніх монархій є те, що в офіційній кувейтській ідеології відсутня ідея сакралізації верховної влади – право еміра і правлячої сім'ї Ас-Сабахів на владу ґрунтується лише на історичній традиції¹².

Вторгнення іракської окупаційної армії в серпні 1990 р. поставило питання щодо стабільності кувейтського режиму. Однак жодне з опозиційних політичних угруповань в період військової анексії, як із провідних родин чи племен не спробувало скористатися ситуацією і виступити за повалення існуючої влади. Консолідація кувейтського суспільства, яке підтримало в той період еміра та уряд, підтвердила міцність влади в країні¹³.

Разом з тим, перебування при владі правлячої династії Ас-Сабахів закріплено юридично в низці положень чинного законодавства Держави Кувейт, передусім, її Основному законі.

Відповідно до Конституції, джерелом влади в еміраті є народ; при цьому широкими владними повноваженнями наділений глава держави – емір, який обирається з-поміж нащадків *VIII-го еміра шейха Мубарака Аль-Кабіра «Великого» Ас-Сабаха* (1896–1915 рр. правління), котрий розглядається офіційною історіографією як засновник сучасної кувейтської держави. Саме за його правління в 1899 р. був укладений договір з Великобританією, який став політичним реверсом від Османської імперії та заклав основи майбутніх взаємовідносин з цією державою, яка протягом тривалого періоду здійснювала опіку над Кувейтом.

У цьому контексті слід відзначити, що саме нечітко визначений розподіл владних повноважень між народом (громадянами) Кувейту та еміром (правлячою династією) створив протягом історії

розвитку країни певну систему дуалізму: яка, з одного боку, дозволяє говорити про демократичні засади кувейтського суспільства та сприяє, зокрема, на сьогоднішній день, посиленню в ньому політичних вимог (легалізація діяльності політичних партій; обраність посад прем'єр-міністра та членів уряду парламентом); з іншого – використовувати еміром (та монаршою родиною в цілому) юридичні підстави для збереження свого впливу на розклад сил у політичному істеблішменті емірату (розпуск та призупинення роботи Національної Асамблеї; видання указів термінової дії).

Достатньо помітною на нинішньому етапі залишається роль у регулюванні суспільних процесів в еміраті місцевого звичаєвого права, яке, передусім, проявляється в принципі чергування посади еміра Кувейту між представниками двох провідних родинних гілок – Аль-Джаберів та Ас-Салімів (описано нижче); обранні на найвищі державні посади осіб більш літнього віку (що зменшує шанси у боротьбі за владу представників молодшого покоління і відповідним чином зберігає консерватизм усіх гілок влади).

Слід також відзначити помітну роль, яку відіграє в суспільному житті арабських сунітських монархій Перської затоки і, зокрема в Кувейті, родинна рада – неформальна, однак досить важлива інституція¹⁴. Вона складається з членів правлячої родини і, згідно із звичаєм, очолюється старійшиною роду – шейхом Салімом Аль-Алі Ас-Салімом Ас-Сабахом. Цей орган певним чином виконує узгоджувальні функції, сприяючи збереженню консолідованої думки правлячої родини.

Незважаючи навіть на нещодавні протестні політичні процеси в еміраті, породжені подіями так званої «арабської весни», кувейтський парламент, включаючи опозиційно налаштовані групи, не ставив, як правило, під сумнів право сім'ї Ас-Сабахів на владу, виступаючи лише за обмеження монопольного становища правлячої династії та відсторонення її від реальної влади, залишаючи за нею здебільшого представницькі функції.

На сьогоднішній день члени правлячої сім'ї Ас-Сабахів складають кістяк політичної еліти Кувейту, у зв'язку з чим вони обіймають низку ключових державних посад. До складу кабінету міністрів входять члени монаршої родини, за якими закріплені найважливіші пости – прем'єр-міністра; міністрів оборони, внутрішніх та закордонних справ, а також, зазвичай, фінансів, нафти та інформації. Таким чином, правляча сім'я контролює основні

сфери життєдіяльності держави і несе відповідальність за її стабільний розвиток.

Зрештою, такий розклад обумовлений відмінністю у формі правління між сунітськими країнами Перської затоки (за частковим винятком Оману) та монархіями Йорданії і Марокко, оскільки в перших передбачається не лише одноосібне перебування монарха на головній керівній посаді держави, але й розміщення членів його родини (династії) на найвищих щаблях владної піраміди¹⁵.

Однак консенсус у суспільстві щодо співвідношення представників правлячої сім'ї в уряді був досягнутий не відразу: перший у незалежній історії емірату кабінет міністрів, сформований у січні 1962 р., у своїй переважній більшості складався з представників родини Ас-Сабахів (12 із 15 міністрів)¹⁶; наразі кількість шейхів у складі головного виконавчого органу влади зводиться до семи.

Водночас, владна монополія Ас-Сабахів, які визначають позицію емірату на міжнародній арені, здійснюють контроль над військовою сферою та нафтовою політикою, мають великий вплив на перебіг процесів у громадському житті країни, обумовлює вразливість Держави Кувейт до наслідків можливих протиріч всередині правлячої сім'ї.

Отже, на сьогоднішній день проблема внутрішньополітичної стабільності в еміраті значною мірою належить від взаємин між численними членами правлячої родини, які прагнуть відігравати ключову роль не тільки серед своїх родичів, але й в кувейтському суспільстві в цілому.

Аналіз політичних процесів, які відбуваються у верхніх ешелонах влади в Державі Кувейт протягом останнього століття дозволяє виділити три основні площини внутрішньої боротьби між членами родини Ас-Сабахів за вплив та владні прерогативи. При цьому слід відзначити, що підвалини протистояння були закладені під час сходження на престол у 1896 р. засновника сучасного Кувейту VII-го еміра шейха Мубарака Аль-Кабіра «Великого» Ас-Сабаха, який досяг емірської посади шляхом здійснення за допомогою старшого сина шейха Джабера державного перевороту – вбивства двох своїх братів: тогочасного еміра шейха Мухаммада «Паші» Ас-Сабаха Ас-Сабаха (лояльного до Османської імперії) та шейха Джараха Ас-Сабаха Ас-Сабаха.

1) Протистояння між нащадками VII-го еміра шейха Мубарака Аль-Кабіра «Великого» Ас-Сабаха та представниками інших гілок монаршої династії.

Незважаючи на закріплення на законодавчому рівні ексклюзивного права нащадків VII-го еміра шейха Мубарака «Великого» Ас-Сабаха обіймати найвищу керівну посаду в еміраті, а також поширену практику призначення членів інших відгалужень монаршої сім'ї Ас-Сабахів на провідні пости у виконавчих органах влади та дипломатичних структурах, подеколи в кувейтському медійному просторі зустрічаються заяви критичного характеру щодо несправедливості існуючих принципів розподілу та унаслідування влади.

Попри відсутність достовірного підтвердження та існування неофіційної цензури щодо обговорення подібних тем у кувейтському суспільстві, на Інтернет-форумах історичного спрямування одним з останніх яскравих прикладів такого протистояння називають конфлікт між представниками керівної гілки родини Ас-Сабахів та синами одного з нащадків I-го еміра Кувейту шейха Сабаха Ас-Сабаха – шейха Фагда Аль-Маліка Ас-Сабаха в середині 50-их років XX-го ст., в результаті якого останні були вимушені залишити територію емірату на декілька десятиліть. Наразі тривають дискусії щодо можливих причин такого конфлікту – від виникнення побутових суперечок навколо земельних ділянок в одному з районів «Абу-Халіфа» до спроби здійснення збройного перевороту в країні¹⁷. При цьому противники останньої версії в своїх аргументах посилаються на відсутність широкого інформаційного та публічного розголосу цієї події, а відтак – значної суспільної підтримки, обмеженість необхідного періоду підготовки та місця дії, малочисельність учасників.

Широкого розголосу в інформаційному просторі емірату набула в жовтні 2010 р. атака близько 150 представників однієї із віддалених гілок правлячої родини – нащадків шейха Маліка Ас-Сабаха (серед яких тодішній Посол Держави Кувейт у Йорданії шейх Фейсаль Аль-Хумуд Аль-Малік Ас-Сабах) на головний офіс місцевого супутникового телеканалу «Score TV».

Повідомляється, що причиною такого нападу стали висловлені в прямому ефірі під час телевізійного ток-шоу звинувачення з боку директора зазначеного медіа-ресурсу Талала Саїда щодо причетності сім'ї Аль-Маліків (родичів монаршої династії Ас-Сабахів) до спроби здійснення державного перевороту в другій половині 50-их років XX ст.

2) Протистояння між представниками двох основних гілок правлячої родини – нащадками

шейха Джабера та шейха Саліма, синів VII-го еміра шейха Мубарака Аль-Кабіра «Великого» Ас-Сабаха.

Вважається, що в XX-му ст. в еміраті була встановлена традиція послідовного чергування посади еміра між нащадками синів VII-го еміра шейха Мубарака «Великого» Ас-Сабаха – шейхів Джабера та Саліма (відповідно гілками Аль-Джаберів та Ас-Салімів), між якими з перемінним успіхом триває боротьба за владу¹⁸.

Новим еміром Кувейту в січні 2006 р., після смерті попереднього правителя шейха Джабера Аль-Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха, став неспадкоємець престолу шейх Саад Аль-Абдулла Ас-Салім Ас-Сабах, а прем'єр-міністр шейх Сабах Аль-Ахмад Аль-Джабер Ас-Сабах. Вперше в історії емірату парламент не затвердив кандидатуру еміра, а виступив з ініціативою обрання нового правителя держави у зв'язку з тим, що спадкоємний принц був хворий і не міг виконувати свої

Таблиця 1

Принцип чергування влади між основним гілками правлячої родини Ас-Сабахів

Роки правління	Емір	Родинна гілка
1896-1915	шейх Мубарак Аль-Кабір «Великий» Ас-Сабах	-
1915-1917	шейх Джабер Аль-Мубарак Ас-Сабах	гілка Аль-Джабер
1917-1921	шейх Салім Аль-Мубарак Ас-Сабах	гілка Ас-Салім
1921-1950	шейх Ахмад Аль-Джабер Ас-Сабах	гілка Аль-Джабер
1950-1965	шейх Абдулла Ас-Салім Ас-Сабах	гілка Ас-Салім
1965-1977	шейх Сабах Ас-Салім Ас-Сабах	гілка Ас-Салім
1977-2006	шейх Джабер Аль-Ахмад Ас-Сабах	гілка Аль-Джабер
2006	шейх Саад Аль-Абдулла Ас-Сабах	гілка Ас-Салім
2006- до т.ч.	шейх Сабах Аль-Ахмад Ас-Сабах	гілка Аль-Джабер
Спадкоємний принц, 2006 р. – шейх Наваф Аль-Ахмад Ас-Сабах		гілка Аль-Джабер

Водночас, з приходом у 2006 р. до влади еміра шейха Сабаха Аль-Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха спостерігається відчутне посилення впливу представників гілки Аль-Джаберів та відхід на периферію соціально-політичного життя країни членів гілки Ас-Салімів.

На тлі переконливого домінування Аль-Джаберів на найвищих щаблях влади, що проявляється в отриманні посад еміра, спадкоємного принца, прем'єр-міністра (2006–2011 рр.), першого віце-прем'єр-міністра, міністра внутрішніх справ тощо, останніми роками члени гілки Ас-Салімів були фактично усунуті від керівництва державою. Окремий виняток наразі становлять керівник Національної гвардії шейх Салім Аль-Алі Ас-Салім Ас-Сабах (найстаріша особа в монаршій родині, а відтак – голова родинної ради) та відставлений за власним бажанням у жовтні 2011 р. колишній віце-прем'єр-міністр, міністр закордонних справ шейх Мухаммад Ас-Сабах Ас-Салім Ас-Сабах.

Певного загострення протистояння набуло в січні 2006 р., коли тодішній новопроголошений емір шейх Саад Аль-Абдулла Ас-Салім Ас-Сабах був позбавлений парламентом владних повноважень у зв'язку з неможливістю виконання конституційних обов'язків через незадовільний стан здоров'я.

обов'язки. Затвердження кандидатури нового еміра відбулося шляхом голосування в Національній Асамблеї.

Шейх Сабах Аль-Ахмад Аль-Джабер Ас-Сабах у 2003 р. очолив кувейтський уряд, ставши прем'єр-міністром. При цьому було порушено звичаєва норма, згідно з якою, прем'єр-міністром є спадкоємний принц. Цей факт також підтверджує, що частина політичних сил Кувейту здійснила спробу переглянути сформовані норми політичної практики і внести зміни, які відповідали б вимогам часу. Ще одним свідченням цьому стало те, що не було прийнято до уваги правило чергування різних груп всередині правлячої сім'ї. Шейх Сабах Аль-Ахмад Аль-Джабер Ас-Сабах – четвертий син еміра шейха Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха і зведений брат померлого еміра шейха Джабера Аль-Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха, є представником однієї з гілок правлячої сім'ї – Аль-Джаберів.

3) Протистояння між представниками родинної гілки Аль-Джаберів.

З огляду на літній вік нинішнього еміра шейха Сабаха Аль-Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха (понад 83 роки), серед представників правлячої родини Ас-Сабахів, передусім, її провідної гілки Аль-Джаберів ведеться кулуарна боротьба за посаду наступного спадкоємного принца (шейх Наваф

Аль-Ахмад Аль-Джабер Ас-Сабах, який обіймає її на сьогоднішній день, автоматично проголошується еміром після смерті свого попередника).

На думку багатьох політологів, головними претендентами з-поміж членів родинної гілки Аль-Джаберів можуть стати: а) колишній прем'єр-міністр шейх Насер Аль-Мухаммад; б) колишній віце-прем'єр-міністр з економічних питань, державний міністр з питань розвитку та житлового будівництва шейх Ахмад Аль-Фагд; в) заступник керівника Національної гвардії шейх Машааль Аль-Ахмад; г) син нинішнього еміра та міністр у справах його Дивану (Канцелярії) шейх Насер Ас-Сабах (найменш імовірно)¹⁹.

Висока ціна перемоги у протистоянні за владу спонукає її учасників не лише до пошуку можливих союзників серед інших представників родини Ас-Сабахів, але й ведення переговорів щодо заручення підтримкою з впливовими бізнесовими сім'ями та племінними об'єднаннями емірату, депутатськими групами та політичними утвореннями, що нерідко негативно позначається на внутрішньополітичній та соціально-економічній ситуації в Кувейті.

У червні 2011 р., за оцінками експертів, відкритої форми набув конфлікт між тодішнім прем'єр-міністром емірату шейхом Насером Аль-Мухаммадом та шейхом Ахмадом Аль-Фагдом, результатом якого стала відставка останнього з посади віце-прем'єр-міністра з економічних питань, міністра з питань розвитку та житлового будівництва з метою уникнення парламентського заслуховування.²⁰ На особливу увагу звертає публічний (а відтак безпрецедентний для родинних справ Ас-Сабахів) характер цього протистояння, обговорення якого було винесене на шпальти провідних друкованих ЗМІ Кувейту. У цьому зв'язку авторитетне видання «Аль-Кабас» опублікувало статтю із закликом «Пора покласти край конфлікту між синами сім'ї Ас-Сабахів»²¹.

У січні 2013 р. шейх Ахмад Аль-Фагд спростував плітки щодо своєї причетності до «зливу» інформації газеті «Аль-Кабас» у серпні 2011 р. про незаконне здійснення з боку прем'єр-міністра шейха Насера Аль-Мухаммада закордонних банківських переказів, які викликати хвилю вуличних акцій протесту опозиційно налаштованих груп проти поширення проявів корупції в еміраті та стали одним із приводів його відсторонення з посади глави кувейтського уряду наприкінці 2011 р.

Ключові представники правлячої родини Ас-Сабахів

Шейх Сабах Аль-Ахмад Аль-Джабер Ас-Сабах, Емір Кувейту

Постать нинішнього глави кувейтської держави (його діяльність) викликає неоднозначну оцінку серед місцевих експертів: зі сходженням шейха Сабаха Аль-Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха на владний престол в еміраті значною мірою посилюються процеси лібералізації суспільного життя (зокрема, в 2009 р. на виборах до Національної Асамблеї вперше в історії країни перемогу здобули жінки-кандидати); водночас, протягом останніх семи років (особливо з 2011 р.) політичне життя в Кувейті зазнає постійних потрясінь, які супроводжуються низкою урядових перестановок та проведенням позачергових парламентських виборів. Зазначені внутрішньополітичні напруження пов'язані з впливом зовнішніх факторів, які притаманні сучасному арабському світу. Проте, незважаючи на похилий вік, шейх Сабах Аль-Ахмад Аль-Джабер Ас-Сабах, досвідчений та вмільний дипломат із 40-річним стажем роботи на посаді глави зовнішньополітичного відомства країни, залишається головним гравцем на політичній арені, продовжуючи здійснювати свій вплив на всередині родини, шляхом вчасних і умілих кадрових призначень та видання окремих указів.

Шейх Наваф Аль-Ахмад Аль-Джабер Ас-Сабах, спадкоємний принц

На сьогоднішній день спадкоємний принц не проводить власної активної внутрішньополітичної діяльності, зосереджуючись на зустрічах з представниками вищих ешелонів влади та громадськими діячами емірату, іноземними високопоставленими гостями²².

Шейх Насер Аль-Мухаммад Ас-Сабах, колишній прем'єр-міністр (2006-2011 рр.)

Один із найближчих соратників еміра шейха Сабаха Аль-Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха, який користується його особистою лояльністю, був відставлений з посади керівника кувейтського уряду в результаті масових акцій протесту опозиційно налаштованих політичних груп восени 2011 р. у зв'язку зі звинуваченнями в причетності до так званого корупційного скандалу «банківських переказів». Незважаючи на своє відсторонення, продовжує брати активну участь в громадсько-політичному житті емірату, зокрема, в різних державних та офіційних заходах.

Окремі члени правлячої родини вважають його призначення передчасним кроком нинішнього глави кувейтської держави (відсутність економічного прогресу на тлі зростання світових цін на енергоресурси; уповільнення темпів реалізації планів розвитку країни; утримання від політики РСАДПЗ та лояльність до іранського правлячого режиму), інші – частиною схеми, покликаної забезпечити політичний баланс не лише всередині сім'ї, але із місцевими шіїтами та офіційним Тегераном²³.

Шейх Маиш'аль Аль-Ахмад Ас-Сабах, заступник керівника Національної гвардії

Розглядається як один із потенційних претендентів на посаду спадкоємного принца. Повідомляється, що його кандидатура може знайти певну підтримку серед племінної частини кувейтського суспільства, окремих відгалужень правлячої родини та впливових міських сімей, які не піддалися фінансовому впливу шейха Насера Аль-Мухаммада Ас-Сабаха²⁴.

Шейх Ахмад Аль-Фагд Ас-Сабах, колишній віце-прем'єр-міністр з економічних питань, державний міністр з питань розвитку та житлового будівництва (2009–2011 рр.)

Значним чином у кар'єрному просуванні шейх Ахмад Аль-Фагд зобов'язаний героїчній історії свого батька, мученика («шахіда») шейха Фагда Аль-Ахмада, вбитого під час іракського вторгнення в Кувейт у 1990 р.

Вважається одним із головних конкурентів шейха Насера Аль-Мухаммада Ас-Сабаха в боротьбі за посаду спадкоємного принца. Його відносно молодий для політичної еліти емірату вік (50 років) позитивно сприймається прибічниками так званої необхідності «вливання молодого крові» у вищі керівні структури Кувейту.

Підтримував, як повідомляється, тісні відносини з місцевими племенами та ісламістськими групами зокрема. На думку опонентів, причетний до маніпулювання результатами парламентських виборів та скоєння корупційних дій (попри спростування подібних закидів у судовому порядку у червні 2013 р.)²⁵.

Шейх Насер Ас-Сабах Аль-Ахмад Ас-Сабах, міністр у справах Дивану (Канцелярії) Еміра

Син нинішнього еміра зазвичай унікав відкритої участі в політичному житті країни, відзначався лояльним ставленням до політики свого батька щодо перетворення Кувейту на провідний культурний, туристичний та економічний регіональ-

ний центр, займався питаннями приватної колекції творів мистецтва.

Разом з тим, особливу увагу привертає його зникнення останнім часом з інформаційного простору емірату, а також відсутність на протокольних та публічних заходах (на відміну від свого заступника), що може слугувати підтвердженням повідомлень кувейтської преси про його підтримку місцевих опозиційно налаштованих груп та незгоду з рішенням еміра провести позачергові парламентські вибори (грудень 2012 р.) на основі нових поправок до чинного виборчого законодавства, а відтак – неофіційне відсторонення від виконання своїх службових обов'язків²⁶.

Водночас, візит шейха Насера Ас-Сабаха Аль-Ахмада Ас-Сабаха в Індію у березні 2013 р. в ролі офіційного посланника еміра може вказувати на певне (принаймні публічне) покращення його відносин із батьком, що також не виключає можливості збереження внутрішніх протиріч між цими членами правлячої родини.

Шейх Мухаммад Сабах Ас-Салім Ас-Сабах, колишній віце-прем'єр-міністр, міністр закордонних справ (2006–2011 рр.)

Перебував у переліку головних претендентів на пост спадкоємного принца в 2006 р., відігравши при цьому, за інформацією окремих джерел²⁷, вагомий роль у забезпеченні підтримки з боку представників родинної гілки Ас-Салімів при обранні нинішнього еміра шейха Сабаха Аль-Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха.

З огляду на великий досвід роботи в системі МЗС та високий рівень професійно-кваліфікаційної підготовки користується значним авторитетом серед підданих країни акредитації, співробітників дипломатичного корпусу.

Шейх Салім Аль-Алі Ас-Салім Ас-Сабах, керівник Національної гвардії

Основний опонент до нинішнього еміра шейха Сабаха Аль-Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха в 2006 р. та домінування родинної гілки Аль-Джаберів на політичній арені Держави Кувейт в цілому. Голова родинної ради Ас-Сабахів. Відомий активною благодійною діяльністю (у серпні 2012 р. пожертвував на соціальний розвиток країни близько 215 млн. дол. США).

Шейх Джабер Аль-Мубарак Аль-Хамад Ас-Сабах, прем'єр-міністр (з грудня 2011 р.)

Представник ще одного відгалуження монаршої родини – гілки Аль-Хамадів (нащадків шейха

Хамада, сина VII-го еміра шейха Мубарака Аль-Кабіра «Великого» Ас-Сабаха).

Позиції шейха Джабера Аль-Мубарака істотно зміцнили з грудня 2011 р., про що може свідчити призначення на високі державні посади низки його найближчих родичів: віце-прем'єр-міністр, міністр оборони – шейх Ахмад Аль-Халід Аль-Хамад (до липня 2013 р.); віце-прем'єр-міністр, міністр закордонних справ – шейх Сабах Аль-Халід Аль-Хамад; голова бюро національної безпеки (до липня 2013 р.) та віце-прем'єр-міністр, міністр внутрішніх справ – шейх Мухаммад Аль-Халід Аль-Хамад.

Можливі шляхи розвитку політичного устрою Держави Кувейт

Протягом останнього століття система влади правлячої династії Ас-Сабахів значним чином трималася на політиці балансування між «міськими» жителями, ключову ланку серед яких посідають впливові сім'ї торговців (бізнесменів), та кочівним «бедуїнським» населенням, серед яких домінують племінні взаємини, засновані на ісламістському світогляді.

На сьогоднішній день понад ста міських сімей «делегували» у різний час своїх представників до уряду та парламенту країни. Вважається, що члени родин, які увійшли до складу Ради Аш-Шура (дорадчого органу) в 1921 р., є стрижнем політичної еліти емірату. Серед найбільш впливових: Аль-Мудаф, Аль-Халід, Аль-Хумейді, Ас-Сакр, Аль-Ганім, Ас-Сейф, Ар-Рашід, Аль-Бадер, Аль-Худейр, Аль-Канай, Аль-Харафі, Аль-Мутава, Аль-Хаміс, Ан-Нафісі.

Водночас, після 60-их років XX ст. керівництво країни з метою створення системи противаг та послаблення ролі міських родин зробило ставку на натуралізацію значної кількості бедуїнського населення, більша частина якого дотримується ісламістського світогляду, є вихідцями з Аравійського півострова та підтримує з цим регіоном тісні стосунки. Серед найбільш чисельних: Аль-Авазім, Аль-Мутейрі, Аль-Аджман, Ар-Рашайд²⁸.

Зміна політично-суспільної кон'юнктури в країнах близькосхідного регіону, спричинена подіями так званої «арабської весни», окреслює перед вищим керівництвом Держави Кувейт нові виклики у боротьбі за збереження існуючих владних повноважень. З часу розгортання в країні акредитації в 2011 р. масових демонстрацій за участю широкого спектру опозиційного налаштованих місцевих груп (представників як ліберальних, так і салафіт-

ських течій) протягом останніх трьох років спостерігається помітна еволюція політичних вимог їх учасників: від подолання корупції, покращення послуг в сфері охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення, прискорення економічного розвитку країни до обмеження правлячої ролі династії Ас-Сабахів, введення принципу обраності посади прем'єр-міністра та перетворення емірату на конституційну монархію західноєвропейського зразка. Одним з провідних чинників у цих процесах є залученість до них (відкрита або прихована) окремих членів монаршої родини.

Шейх Фагад Салім Аль-Алі Ас-Сабах є племінником нинішнього еміра країни шейха Сабаха Аль-Ахмада Ас-Сабаха та сином керівника Національної гвардії Держави Кувейт шейха Саліма Аль-Алі Ас-Сабаха.

Власник газети «Аль-Мустакбаль» та телевізійного каналу «Мубашір», що в 2011 р. постійно висвітлювали антиурядові демонстрації, у яких він сам брав участь, чим викликав значний резонанс у місцевій пресі, оскільки це був безпрецедентний випадок²⁹.

На думку деяких дослідників³⁰, у контексті подальшого розвитку внутрішньополітичної ситуації в еміраті збільшується роль Національної Асамблеї, посилення якої, як інституту представницької влади, спостерігається з 2006 р. після безпрецедентного в тодішній історії залучення вищого законодавчого органу країни акредитації до питання визначення особи майбутньої глави кувейтської держави (при затвердженні шейха Сабаха Аль-Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха).

Разом з тим, з огляду на періодичні повідомлення в місцевих ЗМІ щодо конфліктів всередині правлячої династії Ас-Сабахів, важливим для збереження її нинішнього панівного становища залишатиметься вміння вирішувати існуючі протиріччя за рахунок переваги загальних родинних інтересів над особистими амбіціями окремих її членів (складність чого полягає у великих політичних та фінансових можливостях, отримання яких передбачає перебування в еміраті на вищих керівних посадах).

Не виключено, що головні конфліктні лінії можуть пройти між представниками домінуючої родинної гілки Аль-Джаберів та фактично відстороненої від влади Ас-Салімів, а також, у разі збереження поточних розкладів у вищих владних ешелонах – між шейхами гілки Аль-Джаберів, зокрема, за посаду спадкоємного принца. Слід від-

значити, що вирішальною за такого сценарію може виявитися підтримка представників інших відгалужень правлячої династії: на сьогоднішній день помітним є посилення впливу нащадків шейха Хамада Аль-Мубарака Аль-Кабіра «Великого» Ас-Сабаха, під контролем яких, незважаючи на традиційне утримання від обіймання найвищих постів, знаходяться посади керівників уряду, зовнішньополітичного відомства та МВС (донедавна бюро національної безпеки та міністерства оборони).

У цьому контексті привертає увагу той факт, що нерідко ядром союзницьких об'єднань всередині правлячої династії Ас-Сабахів стають не члени однієї родинної гілки, а представники окремих груп за інтересами, учасники яких можуть відноситися до різних «конфліктуючих сторін», а також родинні генерації, коли «молоде» покоління, сформоване з представників різних родинних гілок, прагне перебрати реальні важелі влади у «старшого» покоління Ас-Сабахів. При цьому навіть тісні родинні стосунки (на рівні батьків та дітей; братів) серед представників монаршої сім'ї не можуть розглядатися як запорука надійності утворених ними політичних союзів.

Водночас, очікується, що кардинальні зміни, пов'язані з перебуванням при владі династії Ас-Сабахів, можуть відбутися не раніше зміни її нинішнього еміра шейха Сабаха Аль-Ахмада Аль-Джабера Ас-Сабаха з огляду на його високу популярність серед підданих емірату та збереження контролю над внутрішньополітичними процесами. Разом з тим, враховуючи значні фінансові резерви Держави Кувейт та соціально орієнтовану політику його керівництва, яка передбачає низку пільг та субсидій для місцевого населення, видається за прогнозоване збереження за родиною Ас-Сабахів її керівного статусу на найближчі роки та середньостроковій перспективі як головного стабілізуючого та конструктивного чинника в еміраті (при ймовірності проведення його часткового реформування); а також затвердження за нею виконання символічних обов'язків як національного історичного надбання (на кшталт монархій Західної Європи) – навіть за найбільш несприятливого сценарію розвитку подій у віддаленій перспективі.

ПОСИЛАННЯ:

¹ Игошина Ж.Б. Замкнутый круг политического противостояния в Кувейте / Ж.Б. Игошина. – Новое восточное обозрение // <http://igoshyna.com/ru/publications/internet-publications/80-political-clash-in-kuwait>.

² Сартори Дж. Вертикальная демократия / Дж. Сартори. – ПОЛИС (Политические исследования), 1993. – № 2. – 80 с.

³ Ст. 58. Конституция Государства Кувейт: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://constitutions.ru/archives/147>.

⁴ Конституционное право зарубежных стран / [под ред. Баглая М.В., Лейбо Ю.И., Энтина Л.М.]. – М.: Норма, 2004. – 832 с.

⁵ Ст. 4, 6, 51-53. Конституция Государства Кувейт: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://constitutions.ru/archives/147>.

⁶ Конституционное право зарубежных стран / [под ред. Баглая М.В., Лейбо Ю.И., Энтина Л.М.]. – М.: Норма, 2004. – 832 с.

⁷ Ст. 107. Конституция Государства Кувейт: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://constitutions.ru/archives/147>.

⁸ Al-Ta'an A.S. Taqir 'an al-'ahzab al-siyasiya fi al-dustur al-kuwaiti wa ba'di al-dasatir al-'arabiya / A.S. Al-Ta'an. – 2008. // <http://www.kna.kw/clt/run.asp?id=1104#sthash.tOs4hCoK.dpbs>.

⁹ Игошина Ж.Б. Замкнутый круг политического противостояния в Кувейте / Ж.Б. Игошина. – Новое восточное обозрение // <http://igoshyna.com/ru/publications/internet-publications/80-political-clash-in-kuwait>.

¹⁰ Мелкумян Е.С. Правящая элита Кувейта на пороге XXI века // Политическая элита Ближнего Востока. / Е.С. Мелкумян. – М.: Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2000. – 176 с.

¹¹ Ст. 60. Конституция Государства Кувейт: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://constitutions.ru/archives/147>.

¹² Мелкумян Е.С. Правящая элита Кувейта на пороге XXI века // Политическая элита Ближнего Востока. / Е.С. Мелкумян. – М.: Институт изучения Израиля и Ближнего Востока, 2000. – 176 с.

¹³ Мелкумян Е.С. Политические процессы в Кувейте на рубеже XXI века / Е.С. Мелкумян. // Сборник «Ближний Восток и современность». – М.: ИБВ, 2007. – Вып. 33. – 452 с.

¹⁴ Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран / В.Е. Чиркин. – М.: Юрист, 1999.

¹⁵ Herb M.. All in the Family: Absolutism, Revolution, and Democracy in the Middle Eastern Monarchies / M. Herb. – Albany: State University of New York Press, 1999. – 352 p.

¹⁶ Government of the State of Kuwait, January 17, 1962: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www2.gsu.edu/~polmfh/database/govt23.htm>.

¹⁷ Историчний форум «Kuwait-History»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.kuwait-history.net/vb/showthread.php?t=9702>.

¹⁸ The Emirs of the State of Kuwait: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.da.gov.kw/ara/picsandevents/rulers.php>.

¹⁹ Kuwait splits between conflicts of sheikhs, and sheikhs of conflicts // Middle East Online, June 7 2011 // <http://www.middle-east-online.com/english/?id=46532>.

²⁰ Sira' al-'aqtab yatahawwalu 'ilia harb 'ilgha' // Al-Qabas Newspaper, June 4 2011 // <http://www.alqabas.com.kw/node/701636>.

²¹ Kafi mujaddadan // Al-Qabas Newspaper, June 2, 2011 // <http://www.alqabas.com.kw/node/701116>.

²² Analysis: For Kuwait's next ruler, family peace most urgent priority // Reuters, October 4, 2012 // <http://www.reuters.com/article/2012/10/04/us-kuwait-politics-idUSBRE8930FD20121004>.

²³ Kuwait splits between conflicts of sheikhs, and sheikhs of conflicts // Middle East Online, June 7 2011 // <http://www.middle-east-online.com/english/?id=46532>.

²⁴ Там само.

²⁵ Bara'atu Shaykh Ahmad Al-Fahd Al-Sabah min tugma al-'idhrar bi al-mal al-'amm fi qadhiya al-majlis al-'ulimbi // An-Nahar Newspaper, June 13, 2013 // <http://www.annaharkw.com/annahar/Article.aspx?id=396171>.

²⁶ Lajna min 'abna' al-'usra tuwassi bi-intikhabat wifqa al-nizham al-hali // Al-Jarida Newspaper, October 18 2012 // <http://www.aljarida.com/news/index/2012567343/>.

²⁷ Majority of Ruling Family Backs Shaykh Sabah // http://www.wikileaks.org/plusd/cables/06KUWAIT184_a.html.

²⁸ The identity politics of Kuwait's election // Foreign Policy, February 8, 2012 // http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/02/08/the_identity_politics_of_kuwait_s_election

²⁹ Family ties // Arabian Business, February 8 2012 // <http://www.arabianbusiness.com/family-ties-406629.html>.

³⁰ Мелкумян Е.С. Политические процессы в Кувейте на рубеже XXI века / Е.С. Мелкумян. // Сборник «Ближний Восток и современность». – М.: ИБВ, 2007. – Вип. 33. – 452 с.

Tsivatyi V.G., Martyniuk V.L., Tolkach V.S. Ruling dynasty of the State of Kuwait in the current political realities / Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

The article reveals the role of the ruling Al-Sabah dynasty in history of establishing state-building traditions in Kuwait, its impact on political processes and social development in the emirate. Special attention is paid to the issue of relationship between the main family branches, prospects of further staying of the royal family in the position of the ruling elite of the country.

Keywords: Al-Sabah, the ruling elite, Kuwait, conflict.

Циватый В.Г., Мартынюк В.Л., Толкач В.С. Правящая династия Государства Кувейт в нынешних политических реалиях / Министерство иностранных дел Украины.

В статье проведен анализ роли правящей династии Ас-Сабахов в истории развития традиций государственного строения в Кувейте, ее влияние на ход политических процессов и социальное развитие в эмирате. Особое внимание уделено вопросу взаимоотношений между основными родственными ветвями, перспективам дальнейшего пребывания монаршей семьи на властной верхушке страны.

Ключевые слова: Ас-Сабах, правящая элита, Кувейт, конфликт.

Стаття надійшла до редколегії 20.06.2013

Прийнята до друку 18.07.2013